

Nr. 43- Persillekræmmeren - 2007

"Stensballehus"

Digteren H. C. Andersen skrev i 1854:

*Hist, hvor vejen slår en bugt,
ligger der et hus så smukt.
Væggene lidt skæve stå,
ruderne er ganske små,
osv.*

Verslinjerne passer godt på huset Bygaden 87, der bærer navnet "Stensballehus". Det stråtækte hus er bygget i 1777 og er et af landsbyens ældste. Huset ligger på hjørnet, hvor Bygaden krummer sig fra øst mod nord. Huset er yderst velholdt, moderniseret og holdt i den oprindelige gamle stil. En prydding for Stensballe by.

Hvis husets vægge kunne tale, kunne de fortælle om mangt og meget om det gamle Stensballe, idet huset ligger præcis dér, hvor landsbyens liv udfoldede sig i gamle dage.

"Stensballehus", 2005. Foto: Ulrik Bache.

Lidt historie

Et kort historiestudie over huset viser:

1777 – 1909. Forskellige ejere, flere matr. nr., måske traktørsted

1909 – 1911. Stensballe Brugsforening (se Persillekræmmeren nr. 13)

1911 – 1944. Forskellige ejere. Bl.a. sommerbolig for tobaksfabrikant Alfred Pedersen (1880-1924) i Horsens

1944 – 1956. Mælkehandel ved Willy Andersen, han flyttede senere til en nybygget forretning med privatbolig på Bygaden 65

1956 – 1962. Kommunekontor for Vær-Nebel Sogn

1962 – 2006. Mie og Ole Christensen, ny fløj på huset i 1969

2006 Linda Nibe

Havemiljø ved "Stensballehus", 2005. Foto: Nybolig.

Fra vinduerne i "Stensballehus"

Stensballe-forfatteren A. J. Gejlager (1878-1955) har i sine romaner (se Persillekræmmeren nr. 21) levendegjort "Stensballehus". Derved får vi et billede af, hvad husets vægge måske kunne fortælle, men på en mere spændende måde. Lad os først se lidt på omgivelserne.

År 1777

Skråt over for "Stensballehus" ligger godset Stensballegaard med sit herskab, sine jorder og stalde samt mange ansatte, herunder 55 fæstegårde, hvoraf 17 lå i Stensballe. Til venstre for godsets indkørsel lå skolen (se Persillekræmmeren nr. 2), hvor også læreren havde bolig. Lidt til venstre for skolen havde smeden sin privatbolig. Selve smedjen lå til venstre for "Stensballehus" (se Persillekræmmeren nr. 14). Nævnte bygninger er borte i dag. Mod syd, direkte overfor "Stensballehus" lå smededammen (også borte), hvor

bøndernes hestevogne henstod om sommeren, for at hjulene ikke skulle udtørres. Samme sted løb børnene på skøjter om vinteren. Lidt længere mod syd var pladsen, hvor bymændene (bønderne) holdt deres møder. Bønderne solgte bl.a. grøntsager vidt omkring. På pladsen blev der i høstens tid danset til musik + brændevin, idet det hårde høstarbejde med mejning og binding af neg gav ømme og stive rygge, hvilket bedst helbredes på nævnte måde. Smeden forestod hesteskoning og redskabspleje, - tillige var han også dyrlæge. Området omkring "Stensballehus" var stedet, dér, hvor tingene skete, og hvor nyt kunne høres og udveksles.

Luftbillede af "Stensballehus", 2005. Foto: Nybolig.

"Stensballehus" ca. 1908..

I slutningen af 1700-tallet var de fleste af bønderne i Stensballe fæstebønder, dvs. at de var forpagtere hos Stensballegaard, og i forpagtningsafgift skulle der udføres hoveriarbejde. Et arbejde, der fandtes nøje beskrevet i en underskrevet kontrakt, der angav, hvor mange spanddage (møde med to heste) og hvor mange gangdage (fæstebonden selv eller en tjeneste karl) skulle møde. Mødepligten afhang af, hvor meget jord man havde i forpagtning, og fæstet kunne arves af enken eller søn/datter. Udover hoveriet skulle bønderne passe deres egne marker, der blev drevet i fællesskab. Markerne var for en stor dels vedkommende drevet med køkkenurter og frugt, senere med hør. Det var en afgrøde, som krævede stor viden og stor arbejdsindsats for at lykkes (se Persillekræmmeren nr.22). Bøndernes marker var opdelt i mange små jordlodder (stjernerdrift), så hver bonde havde såvel gode som dårlige jordstykker, men forskelligt areal, alt efter aftale med Stensballegaard. De frembragte varer blev solgt i jyske købstæder til gode priser. Bønderne i Stensballe havde speciel viden om havebrug, hvilket den danske befolkning ikke havde. Derved opstod begrebet "Persillekræmmerne fra Vær sogn" og "Det jyske Amagerland". Den særlige viden stammede fra tyske mestre i havebrug på Stensballegaard.

Bønderne var "organiseret" i et fællesskab, "Hovforeningen", hvis ledelse blev forestået af en oldermænd, en vanskelig og betroet stilling, idet han dels skulle effektuere ordrer fra forvalteren (baronen) på Stensballegaard og dels skulle han koordinere bøndernes fællesarbejder på markerne. Smeden, Bygaden 84, var fast ansat og lønnet som "tjenestemand" hos "Hovforeningen", privat boede han til højre for 72 A (nedrevet). Møderne foregik på mødepladsen over for "Stensballehus", og beslutningerne blev ved hak snittet ind i oldermændens stav, så der intet var senere at diskutere. Derudover havde oldermænd opgaver ved tvister, gifte- og arvemål. Efter møderne trængte man til en forfriskning, gerne med én eller flere snaps. Dette foregik i "Stensballehus" eller hos "Stine Skovfoged" (nedrevet) på Bygaden 72 A.

Hoveriet i Stensballe blev afskaffet i 1852.

Gejlagers romaner er alle baseret på indgående studier af forhold, som de forekom i gamle dage. Intet er overladt til tilfældigheder. Dertil er romanerne yderst spændende med handlingsbetonede situationer, der er valgt ud fra realistiske begivenheder. De fleste romaner foregår i Stensballe eller indenfor en afstand af 50 km herfra. Romanerne (13) ajourfører tiden helt op til århundredeskiftet (1900), dvs. tiden fra før afskaffelse af hoveriet, udstykning af herregårdene, oprettelse af husmandssteder og købstadsudvikling med industri..

Kildeangivelse

J. A. Gejlager, 1995: "Stensballe – en gammeldags By". Udvalgte artikler.

Bogen kan lånes på Horsens Bibliotek eller på Lokalarkivet.

Redaktion: FGS, KSO